

ICCI 2019 SHURA Özel Oturumu Özet Raporu

Panel: Türkiye’de Enerji Dönüşümünün Finansmanı

29 Mayıs 2019, İstanbul

1. Giriş

Dünya bir yanında yenilenebilir enerji ve enerji verimliliğinin, diğer yanında dağıtık üretim teknolojileri ve dijitalleşmenin yer aldığı bir enerji dönüşümüne doğru hızla ilerliyor. Tüm dünyada bu dönüşümü kritik hale getiren başlıca faktör iklim değişikliğini önlemeye yönelik acil aksiyon gerekliliği. Türkiye için çevre ve iklim kaygılarına ek olarak enerji güvenliği ve enerjide yüksek ithalat bağımlılığının azaltılması hedefi dönüşümü vazgeçilmez hale getiriyor. Bu bağlamda ihtiyaç duyulacak finansmanın sağlanabilmesi ve finansal alanın değişime adaptasyonu dönüşümün gerçekleşebilmesi için önem taşıyor.

Türkiye’de düşük karbonlu, verimli ve maliyet etkin bir enerji dönüşümü için uygun finansman yapısının sağlanması kritik önem taşımaktadır. Özellikle 2019 yılıyla birlikte Türkiye enerji finansmanında hem talep hem arz tarafında bir dönüm noktasına gelmiştir.

Finansmanın talep tarafında, enerjideki dönüşümle birlikte finansmana ihtiyaç duyulan proje ve yatırımcı tipleri çeşitlenmekte, dağıtık enerji, dijitalleşme, enerji verimliliği, akıllı şebekeler ve yenilikçilik, kapasite artışına ek olarak yeni ihtiyaçlar ortaya çıkarmaktadır. Finansmanın arz tarafında ise, finansal kuruluşlar bir yandan ödeme güçlüklerinin ve uluslararası finansal ortamın getirdiği zorlukları aşmaya çalışırken, diğer yandan dönüşümün getirdiği yeni ihtiyaçlara uyum sağlamaya ve risk yönetimini de kapsayan yeni finansal araçlar geliştirmeye ihtiyaç duymaktadır.

SHURA Enerji Dönüşümü Merkezi bu kapsamda 2019 yılının başında “Türkiye’de Enerji Dönüşümünün Finansmanı” adlı geniş kapsamlı bir projeyi başlattı. İstanbul’da düzenlenen 25. International Energy and Environment Fair and Conference (IEEFC) 2019 bünyesindeki SHURA özel oturumunda, çıktılarını yılın ikinci yarısında kamuoyuyla paylaşılacak olan “Türkiye’de Enerji Dönüşümünün Finansmanı” çalışmasının kısa tanıtımının ardından konunun farklı boyutlarıyla ele alındığı panel gerçekleştirildi.

2. Katılımcılar ve Gündem

Açılış: Dr. Değer Saygın, SHURA Enerji Dönüşümü Merkezi Direktörü

Sunum: SHURA Türkiye’de Enerji Dönüşümünün Finansmanı Çalışması Tanıtımı, Yael Taranto, SHURA Enerji Dönüşümü Merkezi Kıdemli Enerji Analisti

Panel: “Türkiye’de Enerji Dönüşümünün Finansmanı”

Moderatör: Dr. Değer Saygın, SHURA Enerji Dönüşümü Merkezi Direktörü

Panelistler:

- Özlem Yakut, TurSEFF Finans Kurumları İlişkileri Müdürü, “Türkiye’de yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği finansmanı nasıl gelişti: Kısıtlar ve sorular”
- Hakan Olcay, Siemens Enerji Verimliliği Koordinatörü, “Enerji dönüşümünde yeni teknolojiler, geleneksel sektör yapısı ve finansman ihtiyaçları üzerindeki etkiler”
- Yasemin Örucü, Dünya Bankası Enerji Uzmanı, “Uluslararası perspektiften Türkiye’de enerji dönüşümünün ve yeni iş modellerinin finansmanı”
- Başar Yılmaz, Deniz Leasing Proje Finansmanı Bölüm Müdürü, “Dağıtık güneş enerjisi finansmanında alternatifler”
- Ömer Ünal, Arçelik Enerji Yöneticisi, “Enerji verimliliği finansmanında öne çıkan konular”

3. Oturum Özeti

Sunum: SHURA Türkiye'de Enerji Dönüşümünün Finansmanı çalışması tanıtımı

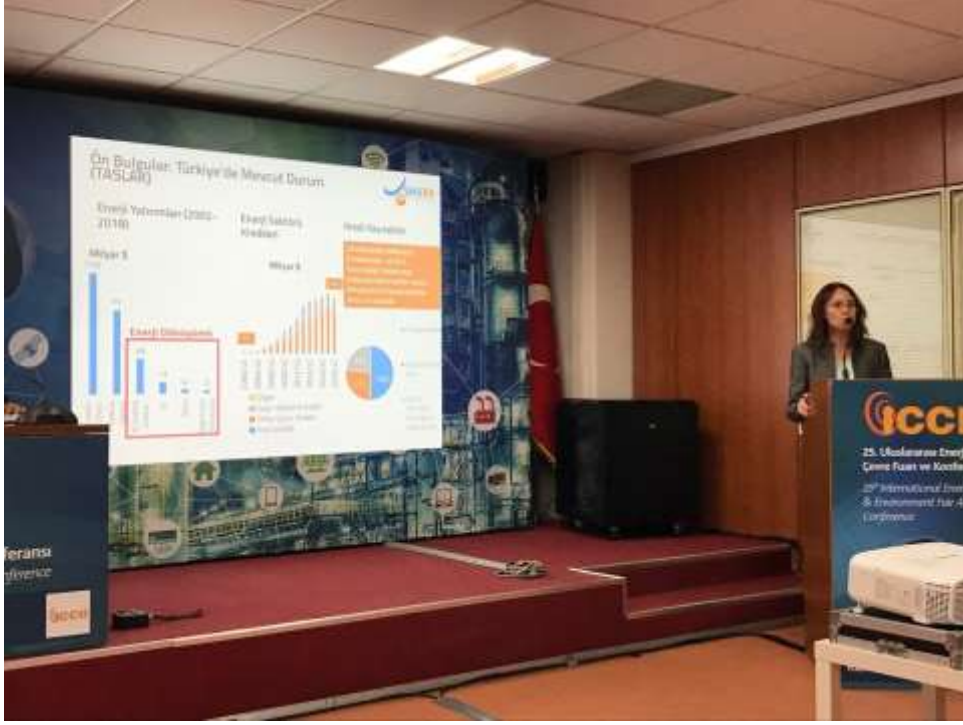
SHURA'nın Türkiye'de Enerji Dönüşümünün Finansmanı çalışması, Türkiye'de yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği finansmanına yönelik finansman ihtiyacının değerlendirilmesi ve finansal kuruluşlar, yatırımcılar ve kamuya yönelik öneriler geliştirilmesi amacıyla yapılmaktadır. Bu kapsamda enerji dönüşümünün finansmanında global eğilimler

- Enerji dönüşümünün finansmanında global eğilimlerin fırsatlar, zorluklar ve başarılı örnekler dikkate alınarak ortaya konması.
- Türkiye'de enerji dönüşümü için finansman ihtiyacının saptanması ve bu yatırımlar için finansman seçeneklerinin tanımlanması.
- Finansal kaynakların enerji dönüşümü yatırımlarına yönlendirilmesi için uygulamaya yönelik tavsiyelerin geliştirilmesi.
- Kamu, finans kuruluşları, yatırımcılar için başarılı finansal ürünlerin nasıl uygulanacağı konusunda tavsiyelerin oluşturulması.

Alanında bir ilk olan projede kapsamlı bir veri toplama ve analiz yöntemi kullanılmıştır. Proje çerçevesinde finansal kuruluşlar, enerji şirketleri, teknoloji sağlayıcıları, sanayi şirketleri ve kamu kurumlarını kapsayan geniş bir paydaş grubundan anket ve birebir görüşmeler yoluyla girdi sağlanmıştır. Sektördeki paydaşların büyük bölümünün katılımıyla yapılan çalışmada, 100'e yakın kuruluşla temas kuruldu ve bunların arasından 40 kuruluşla birebir görüşmeler gerçekleştirildi.

Sunumda paylaşılan çalışmanın ön bulguların özeti aşağıda gösterilmektedir.

- Küresel seviyede sürdürülebilirlik, iklim finansmanı, düşük karbonlu ekonomi temalı özel fon ve finansal enstrümanlar hızla gelişiyor ve çeşitleniyor.
- Dünyadaki toplam yenilenebilir enerji finansmanının yarısı en yüksek payla kredilerden sağlanırken, özkaynakların payı yüzde 39 ve kamu fonlamasının payının yüzde 10 seviyesinde kaldığı gözleniyor.
- Türkiye'de 2002-2018 yılları arasında gerçekleşen toplam 110 milyar dolarlık enerji sektörü yatırımının yüzde 45'inden fazlası, yenilenebilir enerjiden elektrik üretimi ve enerji verimliliği gibi düşük karbonlu yerli enerji kaynaklarına yapıldı.
- 2018 yılında, enerji sektörünün toplam kredi borcu 45,4 milyar dolar seviyesine çıktı. Söz konusu borcun yarısı yurt içi kredilerden, diğer yarısı da eşit paylarda doğrudan dış borç ve yurt içi kurumlar aracılığıyla kullanılan kaynaklardan meydana geldi.
- Sektörün gündeminde güncel ekonomik zorluklar ön plana çıkarken, paydaşlar enerji verimliliği, yenilenebilir enerji ve dağıtık enerji için yenilikçi finansman ve iş modellerinin hayata geçirilmesi için önerilerde bulunuyor.

Panel: *Enerji dönüşümünde yeni teknolojiler, yeni iş modelleri ve dönüşümün finansmanı* kapsamında gündeme gelen ana konular aşağıda özetlenmektedir.

- Finansman açısından konvansiyonel enerji kaynaklarında yaşanan sorunlar yenilenebilir enerjide görülüyor. Sorunlu kredi oranı (*non-performing loan*, NPL) enerji sektörü genelinde artarken bu oran lisanssız güneş enerjisi santrallerinde çok düşük seviyede. Bu olumlu performansta projelere garantili ve öngörülebilir gelir sağlayan destek mekanizmasının önemli rolü var.
- Çatı üstü güneş enerjisi sistemlerinin finansmanında, öztüketimle birlikte şebekeden satın alınan elektrikten yapılacak tasarrufun finans kuruluşları tarafından nakit akışta artı bakiye olarak kabul edilmesine yönelik modeller kullanılmaya başlanıyor. Yatırım maliyetlerinin dövize endeksli, tasarrufların ise TL cinsinden olmasına ve faizlerdeki artışa rağmen, özellikle sanayi tüketicileri için projeler 6-7 yıl gibi sürelerde kendini geri ödeyebiliyor. Giderek artan elektrik tarifeleri bu projeleri elverişli hale getiriyor.
- Güneş enerjisi finansmanında başta endüstriyel ve ticari alanlar, ardından konutlarda çatı sistemlerinin finansmanının yaygınlaşması bekleniyor.

- Öztüketime yönelik güneş enerjisi sistemleriyle birlikte zaman içinde depolama talebinin ortaya çıkması ve depolamaya dönük finansmana yönelim muhtemel görünüyor.
- Bireysel segmente ulaşım için Türkiye genelinde bayi ve servis ağına sahip şirketlerin oyuncu olarak yer almaya başlaması önemli bir potansiyel. Konutlarda çatı kurulumlarının yaygınlaşması için izin süreçlerinin basitleştirilmesi, emlak vergisi indirimi ve faiz teşviği gibi ek mekanizmalar gelişimi hızlandırabilir.

- Dünyada enerji verimliliği toplam pazarının günümüzdeki tahmini büyüklüğü 236 milyar dolar seviyesine erişti. Bunun içindeki enerji hizmet şirketlerinin (*energy service companies, ESCO*) pazarının büyüklüğü 30 milyar dolar seviyesinde. Küresel ESCO pazarına Çin diğer ülkelere kıyasla nispeten geç girmiş olsa bile bugün dünyanın en büyük pazarlarından birine sahip.
- Dünyadaki ESCO örneklerinde farklı iş modelleri mevcut. Bunlar garanti edilen tasarrufun ESCO ve hizmetten faydalanan son tüketici arasındaki paylaşımı veya yapılan sözleşme gereği tasarrufun tamamı son tüketiciye bırakılırken ESCO'nun

danışmanlık ve diğer hizmet satışından gelir sağlaması şeklinde olabiliyor.

Tasarruftan sağlanacak faydanın garanti edilmesi ESCO tarafından yapılıyor ve buna ek olarak ESCO projeye finansman sağlayabiliyor.

- Enerji verimliliği yatırımlarında ABD ve Çin’de yatırımcı teknik sorumluluğu ve tasarrufun garanti edilmesini ön plana alıyor. Ancak, gelişmekte olan pazarlarda teknik sorumluluğa ek olarak finansman sağlanması veya “kazandıkça öde” yaklaşımı gerekli olabiliyor.
- ESCO’nun finansman sağlayabilmesi için ödememe durumunda sorumluluk ve risklerini sınırlandıracak mekanizmaların geliştirilmesi, bankacılık sisteminde enerji verimliliği kredilerine yönelik özel düzenlemelerin yapılması öneriliyor.
- Türkiye’de enerji verimliliğine özel ilk kredi 2009’da Dünya Bankası tarafından verildi. Ağırlıklı olarak sanayi sektörüne odaklanan kredi Türkiye’deki kalkınma bankaları (Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ve Türkiye Kalkınma Bankası) aracılığıyla kullanıldı. 2014 yılından sonra Dünya Bankası enerji verimliliği kredileri küçük ve orta büyüklükte işletmelere (KOBİ) yönelik olarak tasarlandı ve kamu bankaları (Halkbank, Vakıfbank, Ziraat Bankası) aracılığıyla kullanıldı.
- KOBİ’lere dönük olarak kullanılması hedeflenen Dünya Bankası enerji verimliliği kredilerinde bankaların hem merkez birimlerinde hem de şubelerde kurumsal kapasite oluşturulması ihtiyacı doğdu ve deneysel olan bu süreçte projenin birkaç kez yeniden tasarlanması gerekti.
- Türkiye, ESCO ve enerji verimliliği danışmanlık şirketlerinin (EVD) gelişimi için kamudan başlanması yaklaşımı benimsenerek örnek projeler geliştiriliyor. Kamuda 400 binada hibe şeklinde piyasaya örnek olacak projelerin oluşturulması, zamanla kredi ve performans sözleşmelerinin projelere entegre edilmesi planlandı.
- Türkiye’de enerji verimliliğine yönelik piyasa oluşumunda doğrulama ve erişilen hedeflerin ölçülmesi geliştirilmesi gereken alanlar ve bunlar için gerekli araçların geliştirilmesinin gerekliliği de ön plana çıkan konular arasında oldu.
- Tasarrufun ve performans sözleşmelerinin teminat olarak görülmesini sağlayabilecek, uygulayıcı ve tedarikçileri de kapsayan entegre bir modele ve tasarrufu onaylayacak akredite kurumlara ihtiyaç görülüyor. Geçmiş dönemde konut kredilerinin yaygınlaşmasında akredite değerlendirme kuruluşlarının önemli etkisi oldu.

4. Değerlendirme ve Sonuç

Panelin kapanışında katılımcılar enerji dönüşümünün finansmanını kolaylaştırmak ve geliştirmek için kamu sektörüne yönelik önerilerini dile getirdiler. Panelistler tarafından dile getirilen öneriler aşağıda özetlenmektedir.

- Enerji dönüşümü için sistem dinamik, esnek ve basit hale getirilmeli. Mevzuatın özel sektörün katkısını kolaylaştırması, piyasanın tahmin edilebilir olması ve doğru fiyat sinyallerini vermesi önem taşıyor.
- Enerji verimliliği ve yenilenebilir enerjide öngörülebilirlik, doğru fiyatlandırma ile birlikte yönlendirilmiş destek mekanizmaları finansman ve yatırımlarda etkinliğin sağlanmasını destekleyebilir.
- Eğitim sisteminin enerji verimliliğini de içerecek şekilde yenilenmesi, özellikle kadınların bilinçlendirilmesine yönelik faaliyetlere öncelik verilmesi.
- Kamu tarafında hem binalarda, hem de ilgili altyapı hizmetlerinde verimliliğe yönelik adımların atılması.
- Konutlarda iyileştirmeye yönelik kredilerin vade ve faiz açısından elverişsiz olan tüketici kredisi kapsamında çıkarılarak enerji verimliliğine özel ve özendirici yeni düzenlemelerin yapılması.
- Sanayi makinelerine dönük olarak enerji kimlik belgesine benzer bir verimlilik standardının oluşturulması ve kademeli olarak iyileşmenin sağlanmasına yönelik destek mekanizması geliştirilmesi.
- Enerji verimliliğinin ölçümüne yönelik akreditasyon, doğrulama ve performans sözleşmesi standartlarının oluşturulması.